

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหา

สภาพสังคมไทยในปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วตามกระแสในยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศช่วยให้เกิดการถ่ายเทและเชื่อมโยงข่าวสารข้อมูลแพร่กระจายไปอย่างรวดเร็ว ก่อให้เกิดกระแสการเปลี่ยนแปลงทั้งระดับประเทศ กลุ่ม ครอบครัว และปัจเจกบุคคล ซึ่งส่งอิทธิพลต่อกันและกันทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

สังคมไทยบางส่วนปรับตัวได้ บางส่วนปรับตัวไม่ทันจากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตามกระแสโลกาภิวัตน์ดังกล่าว ทำให้ต้องพบกับวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างมาก ซึ่งส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต วัฒนธรรมประเพณี ความสัมพันธ์ในครอบครัว ดังคำที่ สิบปนนท์ เกตุทัต กล่าวว่า

การพัฒนาให้ทันสมัยให้ทั้งผลดีและผลเสีย การดำรงชีวิตในสังคมเมืองหลวงอย่างกรุงเทพมหานคร เทคโนโลยีอาจทำให้คนบางกลุ่มสะดวกสบายขึ้น แต่ไม่อาจปฏิเสธความจริงในอีกมุมหนึ่งว่า คนจำนวนมากทั้งชายทั้งหญิง เยาวชนและเด็ก ต้องทนใช้ชีวิตอย่างน่าเวทนาจากอาชญากรรม การขาดความมั่นคงปลอดภัยในชีวิต ปัญหาการแพร่ขยายของสิ่งเสพติดให้โทษ และปัญหาครอบครัว

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศจากภาคเกษตรกรรมมาสู่ภาคอุตสาหกรรม เป็นเหตุให้สังคมไทยเริ่มเปลี่ยนแปลงจากสังคมชนบทมาสู่ความเป็นสังคมเมืองมากขึ้น วิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบดั้งเดิมเปลี่ยนแปลงไป มีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต วัฒนธรรมประเพณี โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ในครอบครัว จากการประเมินของนักวิชาการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านสวัสดิการสังคมต่างสรุปปัญหาสังคมตรงกันว่า ครอบครัวไทยกำลังเผชิญภาวะครอบครัวล่มสลายและชุมชนอ่อนแอ ผลจากความอ่อนแอเกิดจากสภาพครอบครัวไทยในปัจจุบันมีลักษณะครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น ครอบครัวขยายลดลง เกิดครอบครัวซึ่งมีผู้ปกครองคนเดียวมากขึ้น เกิดปัญหาการหย่าร้างหรือความแตกร้างรุนแรงในครอบครัว ขาดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมาชิกในครอบครัว (คดีฟ้องหย่าของศาลเยาวชนและครอบครัวที่วราชอาณาจักรในปี พ.ศ. 2548 มีจำนวน 4,473 คดี เฉพาะศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ตั้งแต่เดือนมกราคม-พฤศจิกายน

2549 มีจำนวน 516 คดี ที่มา: สำนักงานศาลยุติธรรมและศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง) ส่งผลให้เด็กและเยาวชนประพฤติน่าไม่เหมาะสมตามวัย เช่น หนีออกจากบ้าน หลบหนีการเรียน พกอาวุธ เทียวเร่ร่อนในที่สาธารณะ ก่อเหตุทะเลาะวิวาท ลักทรัพย์ เทียวเตร่เกินเวลา ช่มชู้นกระทำชำเรา คำหรือเสพยาเสพติดให้โทษ เป็นต้น ซึ่งปริมาณคดีที่เด็กและเยาวชนกระทำความผิดมีมากขึ้น (ตารางที่ 1.1) ซึ่งไม่ใช่เฉพาะเด็กและเยาวชนที่มาจากครอบครัวยากจนเท่านั้น หากบางรายยังมาจากครอบครัวฐานะปานกลาง และฐานะดีแต่บิดามารดาไม่มีเวลาดูแลให้ความรักความอบอุ่นแก่ลูก

ตารางที่ 1.1

จำนวนคดีที่เด็กและเยาวชนถูกจับกุมส่งสถานพินิจฯ ทั่วประเทศ
จำแนกตามฐานความผิด ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544-2549

ฐานความผิด	ปี พ.ศ. (หน่วยคดี)					
	2544	2545	2546	2547	2548	2549 (ม.ค.-เม.ย.)
รวม	31,488	35,285	29,915	33,308	36,080	14,511
ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์	7,374	7,949	8,886	10,496	10,733	4,014
ความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย	2,175	3,054	4,843	5,969	6,112	2,540
ความผิดเกี่ยวกับเพศ	1,026	1,479	1,735	2,416	2,680	1,098
ความผิดเกี่ยวกับความสงบสุข เสรีภาพ ชื่อเสียงและการปกครอง	397	681	1,016	1,149	1,271	491
ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษ	16,563	16,723	5,897	5,310	6,542	2,460
ความผิดเกี่ยวกับอาวุธและ วัตถุระเบิด	933	1,380	1,957	2,031	2,404	1,175
ความผิดอื่น ๆ	2,980	4,019	5,581	5,937	6,338	2,733

ที่มา: กลุ่มงานข้อมูลและสารสนเทศ สำนักพัฒนาระบบงานยุติธรรมเด็กและเยาวชน กรมพินิจ
และคุ้มครองเด็กและเยาวชน

นอกจากความไม่พร้อมของครอบครัวไทยแล้ว ยังมีปัจจัยภายนอกซึ่งส่งผลกระทบต่อครอบครัว เช่น ทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศที่มุ่งเน้นการพัฒนาด้านวัตถุ และไม่เน้นการพัฒนาคนให้เป็นคนที่มีคุณภาพและคุณธรรม ทำให้เกิดปัญหาประชากรด้อยคุณภาพ

การกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรม การแก่งแย่งเอาเปรียบ ละเมิดสิทธิของผู้อื่น ปัญหาความยากจน ทั้งในสังคมเมืองและสังคมชนบท ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาการจราจร ปัญหาที่อยู่อาศัย ปัญหา ด้านการศึกษา และปัญหาอื่นต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นต้น

ปัญหาการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนซึ่งมีสาเหตุสำคัญที่เกิดจากวิธีการเลี้ยงดูที่ไม่ถูกต้องของบิดามารดาหรือครอบครัว ขณะเดียวกันรัฐก็ยังขาดทิศทางการพัฒนาและแก้ปัญหาสังคมที่เต็มไปด้วยความรุนแรง เช่น ปัญหาอาชญากรรม สื่อโทรทัศน์ ปัญหายาเสพติด ภาวะเศรษฐกิจที่รัดตัว ควบคู่ไปกับลัทธิบริโภคนิยมของวัยรุ่น แหล่งอบายมุขต่าง ๆ รวมทั้งการกระจายข่าวสารข้อมูลที่ขาดการกลั่นกรอง ล้วนเป็นตัวกำหนดให้บิดามารดาหรือครอบครัวประสบความล้มเหลวในการเลี้ยงดูบุตรหลานจนอาจกล่าวได้ว่า ไม่มียุคสมัยใด ที่บิดามารดาผู้ปกครองไทย ทั้งชนชั้นล่าง ชนชั้นกลาง ชนชั้นสูงจะหว้นวิตกไม่แน่ใจในสวัสดิภาพและอนาคตของบุตรหลาน เท่ากับยุคโลกาภิวัตน์ซึ่งอุดมไปด้วยความเจริญรุดหน้าทางวัตถุนี้

ในอดีตมาตรการในการป้องกัน ปรามปราม และบำบัด แก้ไข พันฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดในประเทศไทยยังไม่ได้ได้รับการพัฒนา ทำให้กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนไทยยังไม่มีศักยภาพในการป้องกัน ปรามปราม และบำบัด แก้ไข พันฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดให้กลับตนเป็นพลเมืองดีอย่างมีประสิทธิภาพสอดคล้องกับการกระทำผิด ซึ่งในขณะนี้ การกระทำผิดของเด็กและเยาวชนได้ทวีความรุนแรงและเป็นปัญหาที่สลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้น รวมทั้งไม่มีการพัฒนามาตรการทางเลือกที่จะยุติความขัดแย้ง โดยไม่ต้องนำคดีมาสู่กระบวนการยุติธรรมตามปกติหรือใช้มาตรการทางเลือกอื่นที่ดีกว่าแทนการฟ้องคดีอาญา และการส่งเด็กและเยาวชนเข้ารับการบำบัด แก้ไข พันฟูเด็กในสถาบันฝึกอบรมแบบปิด โดยที่กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนในประเทศไทยมีการนำคดีเข้าสู่ระบบยุติธรรมมากเกินไป รวมทั้งยังเป็นกระบวนการแบบตั้งรับ ไม่มีบทบาทเชิงรุกในการรณรงค์เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการกระทำผิดเกิดขึ้น ทำให้มีลักษณะเป็นการตั้งคดีเข้าสู่ระบบยุติธรรมที่เป็นทางการมากเกินไป โดยไม่เปิดโอกาสให้ครอบครัว ชุมชน และประชาสังคมมีโอกาสเข้ามาจัดการกับปัญหาพฤติกรรมที่มีลักษณะฝ่าฝืนกฎหมายที่ไม่รุนแรงหรือเป็นคดีเล็ก ๆ น้อย ๆ

ส่วนเด็กและเยาวชนที่ถูกศาลพิพากษาว่ามีความผิดให้ส่งตัวไปรับการฝึกและอบรมก็ยังไม่ได้รับการบำบัด แก้ไข พันฟูอย่างจริงจัง เพราะเด็กและเยาวชนที่รับการฝึกและอบรมมีจำนวนมากเกินไป นอกจากนี้ ยังมีเด็กและเยาวชนบางกลุ่มจำเป็นต้องได้รับการบำบัด แก้ไข พันฟูโดยทางเลือกอื่น เช่น กรณีที่ติดยาเสพติดก็ควรส่งเข้าสถานบำบัดเฉพาะด้าน เด็กและเยาวชนที่กระทำผิดในคดีร้ายแรงมีปัญหาพฤติกรรมที่ยากแก่การแก้ไขก็ควรส่งเข้ารับการฝึกอบรมในศูนย์ฝึกอบรมแบบพิเศษและอาจต้องใช้ระยะเวลาแก้ไขที่ยาวนาน การที่เด็กและเยาวชนต้องเข้ารับการ

ฝึกอบรมปะปนกันทุกประเภทคดี ทุกประเภทลักษณะของเด็ก นอกจากจะไม่ได้แก้ไขปัญหาและฟื้นฟูเด็กและเยาวชนแล้ว แต่ยังอาจก่อให้เกิดการถ่ายทอดพฤติกรรมในการกระทำผิดแก่กันได้ ตามหลักทฤษฎีการคบหาสมาคมที่แตกต่าง (Differential Association Theory) ส่งผลให้เด็กและเยาวชนเหล่านี้อาจวนกลับไปกระทำผิดซ้ำ หรือมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนที่ร้ายแรงยิ่งขึ้น

กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนโดยศาลเยาวชนและครอบครัวเป็นแนวคิดในการจัดตั้งศาลพิเศษด้านนี้โดยคำนึงถึงสวัสดิภาพและประโยชน์สูงสุดของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด คำนึงถึงความแตกต่างในบุคลิก ลักษณะ สุขภาพกาย และสภาวะแห่งจิตของเด็กและเยาวชนแต่ละคน ซึ่งเน้นการแก้ไขฟื้นฟู แต่รูปแบบของกระบวนการยุติธรรมก็ยังเน้นในอำนาจรัฐ (State Power) โดยให้อำนาจรัฐเสมือนหนึ่งเป็นผู้ปกครอง (Parens Patriae) ของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดในการควบคุมพฤติกรรมและอบรมขัดเกลานิรันดร์ โดยมีศาลเยาวชนและครอบครัว สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน นักจิตวิทยา และนักสังคมสงเคราะห์ดำเนินการบำบัด ฟื้นฟูแก้ไขเด็กและเยาวชนภายใต้การปฏิบัติในรูปแบบมุ่งเน้นด้านสวัสดิภาพของเด็ก (Welfare Model) ซึ่งไม่เน้นการลงโทษ (Punishment) ผลการแก้ไขฟื้นฟูดังกล่าวอาจกล่าวได้ว่ายังไม่ปรากฏผลหรือวัดผลได้อย่างชัดเจน ซึ่งบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 มาตรา 95 ที่ศาลสามารถชะลอการพิพากษาไว้ก่อนได้ แต่ไม่ได้กล่าวถึงกลวิธีที่เฉพาะเจาะจงในอันที่ศาลพึงจะนำมาใช้ในการเยียวยาแก้ไขเพื่อเปิดโอกาสให้เด็กหรือเยาวชนนั้น ๆ กลับตัวเป็นพลเมืองดี จึงดูเหมือนจะเป็นบทบาทหน้าที่ของศาลเยาวชนและ ครอบครัวที่ควรต้องสร้างสรรค์แนวทางเลือกในการเยียวยาแก้ไข สงเคราะห์ช่วยเหลือเด็กและเยาวชนเหล่านั้น ด้วยเหตุผลดังกล่าวศาลเยาวชนและครอบครัวจึงนำกระบวนการยุติธรรมเพื่อการเยียวยาแก้ไขหรือกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) มาใช้เสริมในรูปแบบที่เรียกว่า การประชุมกลุ่มเยียวยาเชิงสมานฉันท์ (Restorative Healing Conference) ซึ่งคล้ายกับการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน (Community and Family Group Conference) ดังนั้น การศึกษาเรื่องการนำการประชุมกลุ่มเยียวยาเชิงสมานฉันท์มาเริ่มทดลองใช้ในศาลเยาวชนและครอบครัวกลางจึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง เพราะนอกจากจะเป็นการศึกษาเรื่องใหม่ที่กำลังนำมาทดลองปฏิบัติในศาลเยาวชนและครอบครัวแล้วยังเป็นกระบวนการทัศนใหม่ในความเป็นไปได้ของการแก้ไขปัญหาลูกหลานเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดในกระบวนการยุติธรรมเพื่อการเยียวยาแก้ไขอีกทางหนึ่ง เหตุที่มีแนวคิดจะนำมาใช้ในศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง เนื่องจากมีศาลเยาวชนและครอบครัวบางศาลได้นำมาทดลองใช้แล้ว ได้ผลเป็นที่น่าพอใจ เช่น ในปี พ.ศ. 2549 ศาลจังหวัดนนทบุรีมีแผนคดีเยาวชนและครอบครัวได้ดำเนินการจัดประชุมกลุ่มเยียวยาเชิงสมานฉันท์สำเร็จรวม 12 คดี ได้แก่ คดีอาญาหมายเลขแดงที่ 83/2549, 76/2549, 343/2549,

82/2549, 87/2549, 288/2549, 197/2549, 98/2549, 269/2549, 173/2549, 312/2549, 361/2549 กล่าวคือ เป็นกระบวนการยุติธรรมทางเลือกซึ่งจะเพิ่มประสิทธิภาพกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชนไทยยิ่งขึ้นไปอีก เพราะแต่เดิมศาลจะเป็นผู้ไกล่เกลี่ยเอง ไม่มีบุคคลภายนอกเข้ามาช่วยเหลือ หากนำการประชุมกลุ่มเยาวชนเชิงสมานฉันท์มาใช้ ศาลก็จะมีผู้ช่วยเหลือ ไม่ว่าจะเป็นครอบครัว ชุมชน นักสังคมสงเคราะห์หรือนักจิตวิทยา และปัจจุบันมีปริมาณคดีจำนวนมาก ดังนั้น ศาลจึงได้มุ่งเน้นไปที่เรื่องการชดเชยค่าเสียหายเป็นส่วนใหญ่ โดยไม่ค่อยคำนึงถึงความคิดเห็นของผู้เสียหาย ผู้กระทำผิด และชุมชน เมื่อชุมชนไม่ทราบเรื่องและไม่ได้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการแก้ไขเยียวยาด้วย หากเด็กหรือเยาวชนกลับเข้าไปอยู่ในชุมชน ชุมชนอาจมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อเด็กหรือเยาวชน หากมีชุมชนเข้ามาร่วมแก้ไขและช่วยเหลือเด็กหรือเยาวชนด้วยก็จะช่วยให้เด็กหรือเยาวชนตลอดจนครอบครัวสามารถกลับไปใช้ชีวิตในสังคม ชุมชนเดิมได้ด้วยดี เนื่องจากชุมชนได้รับรู้ที่มาที่ไป มีส่วนในการแก้ไข ทำให้ชุมชนเปลี่ยนทัศนคติที่มีต่อเด็กไปในทางที่ดีขึ้น รวมทั้งให้ทุกฝ่ายได้มีโอกาสเตรียมตัวเตรียมใจ สงบสติอารมณ์ มีเหตุมีผล มีคนกลางเป็นผู้แนะนำด้านจิตใจ ค่าเสียหาย ปรับปรุงการเลี้ยงดู ตลอดจนสาเหตุการกระทำผิดอย่างใกล้ชิด เด็กหรือเยาวชนผู้กระทำผิดที่ผ่านการประชุมกลุ่มเยาวชนเชิงสมานฉันท์ย่อมสำนึกผิดและมีแนวโน้มที่จะไม่ไปกระทำผิดซ้ำอีก ผู้ปกครองได้เรียนรู้วิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กและเยาวชนมากขึ้น ซึ่งจะเกิดผลดีในระยะยาว นอกจากนี้เป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมด้วย เนื่องจากชุมชนก็ย่อมได้รับผลกระทบจากการกระทำผิดด้วยไม่มากก็น้อย ไม่ใช่เฉพาะแต่ผู้เสียหายเท่านั้น รวมทั้งตัวผู้เสียหายเองที่นอกจากจะได้รับชดเชยค่าเสียหายที่เป็นตัวเงินอย่างเช่นที่เป็นอยู่ในปัจจุบันแล้ว ยังสามารถได้รับการชดเชยทางด้านอื่น ๆ เช่น ด้านจิตใจ หรือด้านอารมณ์ และผู้เสียหายจะเกิดความรู้สึกที่ดีขึ้นเมื่อได้มีการพูดคุยกับผู้กระทำผิด มีการปรับความเข้าใจกันและมีการให้อภัยกัน เป็นต้น ซึ่งกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ให้ความสำคัญต่อการเยียวยาด้านจิตใจ อารมณ์เป็นสำคัญ ส่วนการชดเชยด้วยเงินตราเป็นเพียงสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความรับผิดชอบในการกระทำผิด เพราะความสูญเสียที่เกิดขึ้นไม่สามารถตีค่าเป็นเงินตราได้เสมอไป

การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สำหรับเด็กและเยาวชนเข้ามาใช้ในประเทศไทยก็เพื่อหันเหคดีออกจากระบบ (Diversion) เพื่อลดปริมาณคดีโทษเล็กน้อยไม่ให้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมตามปกติ อีกทั้งลดปริมาณคดีที่ขึ้นสู่ศาล (ตารางที่ 1.2) ลดความแออัดของเด็กและเยาวชนในสถานพินิจ และยิ่งไปกว่านั้นเป็นการคุ้มครองสิทธิเด็กและเยาวชนมิให้เกิดความบาดเจ็บทั้งชีวิต

ตารางที่ 1.2

จำนวนและร้อยละของคดีเด็กและเยาวชนที่หันเหออกจากกระบวนการ
ยุติธรรมตั้งแต่เดือนมกราคม-เมษายน 2549

หน่วย : คดี

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
- เสนอความเห็นเพื่อสั่งไม่ฟ้อง	1,789	100.00
- พนักงานอัยการที่มีคำสั่งไม่ฟ้อง	1,467	82.00
- ประสบปัญหาขัดข้องไม่อาจดำเนินการได้ต่อไป	10	0.56
- อยู่ในระหว่างดำเนินการ	312	17.44

นอกจากนี้การนำการประชุมกลุ่มเยาวชนเชิงสมานฉันท์มาใช้ในศาลเยาวชนและครอบครัวน่าจะเป็นผลดีมากกว่าการนำไปใช้ในศาลที่พิจารณาคดีที่ผู้ใหญ่กระทำผิด เนื่องจากศาลเยาวชนและครอบครัวไม่ได้ดูที่ความผิดเป็นหลัก แต่ดูที่พฤติกรรม บุคลิกลักษณะ ครอบครัว สภาพแวดล้อม ฯลฯ เป็นหลัก ซึ่งแตกต่างจากศาลที่พิจารณาคดีที่ผู้ใหญ่กระทำผิดที่ดูความผิดเป็นหลัก เมื่อนำการประชุมดังกล่าวมาใช้ทำให้ชุมชนและครอบครัวเข้ามาร่วมประชุม เด็กและเยาวชนจึงมีโอกาสดำเนินการแก้ไขเยียวยามากขึ้นกว่าเดิม

มูลเหตุจูงใจในการศึกษา

ปัญหาการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนนับวันจะมีรูปแบบที่เปลี่ยนแปลงไปและมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น การแก้ไขปัญหามาไม่ได้ทำให้การกระทำผิดของเด็กและเยาวชนลดน้อยลง แต่กลับพบว่าการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนอยู่อย่างต่อเนื่อง (ตารางที่ 1.3) ซึ่งผู้ที่เกี่ยวข้องในการดูแล บำบัด แก้ไข พัฒนาเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดได้มีการหาแนวทางและมาตรการในการแก้ไข พัฒนาเด็กและเยาวชนให้เหมาะสมกับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ศาลเยาวชนและครอบครัวเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ในการดูแล บำบัด แก้ไข พัฒนาเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด ได้นำรูปแบบของการประชุมกลุ่มเยาวชนเชิงสมานฉันท์ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ประสบผลสำเร็จมาแล้วในหลายประเทศ โดยศาลเยาวชนและครอบครัวกลางได้นำรูปแบบการประชุมกลุ่มเยาวชนเชิงสมานฉันท์มาเริ่มทดลองใช้ในประเทศไทย ตามแผนปฏิบัติการ 4 ปี ของศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง พ.ศ. 2549-2552 ที่ได้

กำหนดให้มีการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงเยียวยา แก้ไข (Restorative Justice) มาใช้ในกรณีที่มีการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนมีผู้เสียหายและการกระทำนั้นมีพฤติกรรมไม่รุนแรง ซึ่งการประชุมกลุ่มเยียวยาเชิงสมานฉันท์ดังกล่าวเป็นการนำผู้ที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด โดยมีผู้เข้าร่วมประชุมเป็นเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด พร้อมบิดามารดาหรือผู้ปกครอง ผู้เสียหายพร้อมบิดามารดาหรือผู้ปกครอง อาสาสมัครเครือข่ายชุมชนของศาลเยาวชนและครอบครัว ที่ปรึกษาทนายความ รวมทั้งเจ้าหน้าที่ ได้แก่ ตำรวจ เจ้าหน้าที่สืบเสาะและพินิจ พนักงานคุมประพฤติ ในบางคดีอาจมีความจำเป็นต้องอาศัยความรู้หรือประสบการณ์ตรงของบุคคลในกลุ่มสหวิชาชีพ ได้แก่ แพทย์ จิตแพทย์ นักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยา ในการให้คำแนะนำ ให้คำปรึกษาเพื่อการบรรลุแผนการเยียวยาผู้เสียหาย และแก้ไขเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด รวมทั้งให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ในการประชุมเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายได้เข้าใจความรู้สึกของผู้กระทำความผิด และให้ทุกฝ่ายได้ช่วยกันหาทางออกในการแก้ไขปัญหา แม้ว่าการประชุมกลุ่มเยียวยาเชิงสมานฉันท์จะเป็นประโยชน์และประสบความสำเร็จในหลายประเทศมาแล้วก็ตาม แต่การนำรูปแบบการประชุมกลุ่มเยียวยาเชิงสมานฉันท์เข้ามาใช้ในประเทศไทยยังเป็นสิ่งใหม่ และยังไม่แพร่หลายมากนัก รวมทั้งในการดำเนินการประชุมกลุ่มเยียวยาเชิงสมานฉันท์ต้องใช้ทักษะ เทคนิคของผู้อำนวยความสะดวก ต้องอาศัยความร่วมมือของทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะความสมัครใจของผู้กระทำความผิด และผู้เสียหาย ซึ่งในสภาพสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันของสังคมไทยและต่างประเทศอาจทำให้การประชุมกลุ่มเยียวยาเชิงสมานฉันท์ประสบปัญหาอุปสรรค อันอาจนำไปสู่ความล้มเหลวในการนำรูปแบบการประชุมกลุ่มเยียวยาเชิงสมานฉันท์มาใช้ในอนาคตได้ ดังนั้น ผู้ศึกษาในฐานะผู้ปฏิบัติหน้าที่ผู้พิพากษาในศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง จึงต้องการศึกษาถึงทัศนคติของผู้ที่เกี่ยวข้องและผู้มีส่วนร่วมในการประชุมต่อการนำการประชุมกลุ่มเยียวยาเชิงสมานฉันท์มาทดลองใช้ในศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง เพื่อแสวงหาแนวทางในการพัฒนาและปรับปรุงให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด น่าจะเป็นประโยชน์ต่อเด็กและเยาวชน รวมทั้งฝ่ายอื่นๆ

ตารางที่ 1.3

จำนวนร้อยละของคดีเด็กและเยาวชนที่เป็นการกระทำผิดซ้ำเมื่อเปรียบเทียบกับ
คดีที่จับกุมส่งสถานพินิจฯ ทั่วประเทศตั้งแต่ปี พ.ศ. 2539-2548

	ปี พ.ศ.									
	2539	2540	2541	2542	2543	2544	2545	2546	2547	2548
จำนวนคดีที่ จับกุมทั้งสิ้น	23,591	30,668	38,472	37,388	35,439	31,448	35,285	29,915	33,308	36,080
จำนวนคดีที่เป็น การกระทำผิดซ้ำ	2,739	3,715	5,207	5,099	6,580	5,414	5,531	4,535	4,607	4,357
ร้อยละของคดีที่ เป็นการกระทำ ผิดซ้ำ	11.6	12.1	13.5	13.6	18.6	17.2	15.7	15.2	13.8	12.1

ที่มา: กลุ่มงานข้อมูลสารสนเทศ สำนักพัฒนาระบบงานยุติธรรมเด็กและเยาวชน กรมพินิจและ
คุ้มครองเด็กและเยาวชน

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาความเป็นมา รูปแบบ วิธีการ และขั้นตอนของการนำการประชุมกลุ่ม
เยาวชนเชิงสมานฉันท์มาทดลองใช้ในศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง
2. เพื่อศึกษาทัศนคติของผู้ที่เกี่ยวข้องและผู้มีส่วนร่วมในการประชุมต่อการนำการ
ประชุมกลุ่มเยาวชนเชิงสมานฉันท์มาทดลองใช้ในศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง
3. เพื่อแสวงหาแนวทางในการพัฒนาและปรับปรุงการประชุมกลุ่มเยาวชนเชิง
สมานฉันท์และกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษาเรื่อง ทักษะของผู้ที่เกี่ยวข้องและผู้มีส่วนร่วมในการประชุมต่อการนำการประชุมกลุ่มเยียวยาเชิงสมานฉันท์มาทดลองใช้ในศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ผู้ศึกษาทำการศึกษาเฉพาะกรณีศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง โดยทำการศึกษาดังนี้

1. ศึกษาจากเอกสาร วิทยานิพนธ์ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 56 มาตรา 74 มาตรา 75 มาตรา 76 พ.ร.บ. จัดตั้งศาลเยาวชนฯ มาตรา 95 มาตรา 104 มาตรา 106 และกฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมเพื่อการเยียวยาแก้ไข (Restorative Justice)

2. ศึกษารูปแบบ วิธีการ ขั้นตอน ปัญหาและอุปสรรคของการนำการประชุมกลุ่มเยียวยาเชิงสมานฉันท์มาทดลองใช้ และทักษะของผู้ที่เกี่ยวข้องและผู้มีส่วนร่วมในการประชุม ได้แก่ ผู้พิพากษาในศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ผู้พิพากษาสมทบ พนักงานอัยการ พนักงานสอบสวน ที่ปรึกษากฎหมาย จำเลยที่เป็นเด็กและเยาวชน ผู้เสียหาย ผู้ปกครองจำเลย ผู้ปกครองผู้เสียหาย นักสังคมสงเคราะห์หรือนักจิตวิทยา และอาสาสมัครเครือข่ายชุมชน

3. สัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ผู้บริหารและอดีตผู้บริหารศาลเยาวชนและครอบครัวกลางและศาลจังหวัดนนทบุรีแผนกคดีเยาวชนและครอบครัวเกี่ยวกับ นโยบายและความคิดเห็นในการนำการประชุมกลุ่มเยียวยาเชิงสมานฉันท์มาทดลองใช้ในศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง

นิยามศัพท์ในการศึกษา

ทักษะ หมายถึง ความคิดเห็นหรือความรู้สึกนึกคิดของผู้ที่เกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนร่วมในการประชุมต่อการนำการประชุมกลุ่มเยียวยาเชิงสมานฉันท์มาทดลองใช้ในศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง

ผู้ที่เกี่ยวข้อง หมายถึง ผู้ที่มีส่วนดำเนินการเกี่ยวกับการประชุมกลุ่มเยียวยาเชิงสมานฉันท์ของศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง คือ ผู้พิพากษาและผู้พิพากษาสมทบ หรือคู่ความ คือ พนักงานอัยการ ที่ปรึกษากฎหมาย หรือพนักงานสอบสวนในคดีที่มีการประชุมกลุ่มเยียวยาเชิงสมานฉันท์

ผู้มีส่วนร่วม หมายถึง เจ้าหน้าที่ของรัฐหรือประชาชนที่เคยเข้าร่วมการประชุมกลุ่มเยียวยาเชิงสมานฉันท์ของศาลเยาวชนและครอบครัว คือ นักสังคมสงเคราะห์หรือนักจิตวิทยา เด็ก

และเยาวชนที่กระทำผิด ผู้ปกครองผู้กระทำผิด ผู้เสียหาย ผู้ปกครองผู้เสียหาย และอาสาสมัคร เครือข่ายชุมชนหรือตัวแทนชุมชน

ศาลเยาวชนและครอบครัว หมายถึง ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดหรือแผนกคดีเยาวชนและครอบครัวในศาลจังหวัด ซึ่งจัดตั้งขึ้นตาม พ.ร.บ. จัดตั้งศาลเยาวชนฯ

การประชุมกลุ่มเยาวชนเชิงสมานฉันท์ หมายถึง การประชุมที่ศาลเยาวชนและครอบครัวจัดขึ้นเพื่อให้จำเลยได้แสดงออกถึงความรู้สึกผิดและรับผิดชอบต่อการกระทำที่ได้ทำลง ให้จำเลยและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเข้าใจและเห็นใจในความรู้สึกและผลที่ผู้เสียหายได้รับ เพื่อให้ผู้เสียหายได้รับความรู้สึกที่ดีและตระหนักว่าทุกคนมิได้เพิกเฉยละเลยต่อความรู้สึกและความเสียหายที่ผู้เสียหายประสบ รวมทั้งแสวงหาแนวทางจากผู้เข้าร่วมประชุมทุกฝ่ายเพื่อให้จำเลยและผู้เสียหายได้รับการเยียวยา แก้ไข

ผู้อำนวยการประชุม หมายถึง ผู้ดำเนินการประชุมกลุ่มเยาวชนเชิงสมานฉันท์ เป็นผู้อำนวยการความสะดวกให้การประชุมเป็นไปโดยราบรื่น เป็นระเบียบตามลำดับ และเป็นผู้เน้นย้ำสรุปประเด็นการหารือ รวมทั้งการบันทึกผลการประชุม หรือแผนการเยียวยาแก้ไขที่ได้จากการประชุม

ผู้ประสานงานคดี หมายถึง พนักงานศาลยุติธรรม หรือเจ้าหน้าที่อื่นที่ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ประสานงานคดี สามารถเข้าร่วมประชุมกลุ่มเยาวชนเชิงสมานฉันท์ได้ โดยให้ทำหน้าที่ช่วยเหลือผู้อำนวยการประชุม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบความเป็นมา รูปแบบ วิธีการ และขั้นตอนในการนำการประชุมกลุ่มเยาวชนเชิงสมานฉันท์มาทดลองใช้ในศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง
2. ทำให้ทราบทัศนคติของผู้ที่เกี่ยวข้องและผู้มีส่วนร่วมในการนำการประชุมกลุ่มเยาวชนเชิงสมานฉันท์มาทดลองใช้ในศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง
3. ทำให้ทราบแนวทางในการพัฒนาและปรับปรุงการนำการประชุมกลุ่มเยาวชนเชิงสมานฉันท์และมาใช้และกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น